

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Masa' be-'erets ha-qedem

Deinard, Ephraim

Presburg, 643 [1882/1883]

.י'פ'י

[urn:nbn:de:kobv:517-vlib-11815](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:kobv:517-vlib-11815)

בכל תעצומות עזם והוד תפארתם. פה יחזה את הים הגדול המשתרע למרחבי אין קץ, ומעבר השני את המדבר הגדול והנורא אשר גם הוא יתראה כים-חול רחב ידים, ופה שני חלקי תבל אויב ואפריקא יתלכדו, ורק התעלה מפרדת ביניהם. ובעמדו מחוץ לעיר תראה כל העיר בעיניו כאי קטן בים החול, והמון דגלי האניות המרחפים לרוח יכללו את יפיה.

שלשים שעות עמדנו בעיר הזאת, וביום א' בשעה השניה בצהרים הלכנו לדרכנו ליפו. כל היום לא ידעתי נפשי, וכל הלילה לא יכלתי לעצום עיני מרוב רגשותי בזכרי כי בעוד איזה שעות תעמודנה רגלי על אדמת הקדש. השמים היו טהורים ובהירים. הירח האיר את הלילה לענג נפש; האניה הלכה מעדנות כמו צפה על פני השמן, ובתוחלת מימושכה הלכתי לרגעים על קרן האניה לראות אולי יגלה לעיני איזה מגדל מאיר אשר יהיה לנו לאות כי קרובים אנתנו אל היבשה, ובעלות השחר אמנם נגלה לעינינו מגדל המאיר מחף יפו ונטפי דמע נזלו מעיני מרוב שמחה, וכאשר האיר היום נראו גגות הבתים, מגדלי בתי התפלה ודגלי צירי הממלכות, ומרחוק ראינו גם ראשי הררי יהודה. ובשעה השמינית בבקר יום ב' אחרי מסע מאה וארבע פרסאות כבר עמדה אניתנו אצל חף יפו.

יפו.

חף יפו חפשי לרוח היום אשר על כן תתנועע האניה כשכור. וביחוד כבד מאוד לבוא מן האניה אל החף על סירת דוגה, אשר עליה לעבור בין סלעי מנור בעת אשר הים ירעם ברעם ורעש. וכן כבד מאד לעלות על החוף הגבוה כש'ש' אמות מעל מי הים, והערביים נאלצים למשוך את הנוסעים בידיהם להעלותם על החוף מן האניות הקטנות בעמל גדול. האניה הגדולה עמדה על עוגנה במרחק 1 וויערסט מן החף, והמון ערביים סבנו באניותיהם הקטנות ויחלו להתקוטט ולהדוף איש את רעהו בקולות נוראים על דבר הנוסעים אשר כל אחד מהם אבה לקחת את כלם על אניתו להובילם אל החוף, אשר על כן לא יחכו עד אשר יצוה האורח לקחת את מלתחתו, כי אם יחטפו את החפצים ככל הבא לידם, ואחרי כן יריקו את אמתחתו במחיר הובילם אותו העירה, אשר על כן כבוא איש מהם לחטוף את חפצי נתתי עליו בקול לבל יעוו לגעת בם עד אשר תעבור הבהלה הראשונה, ואחרי כן שכרנו לנו איש עברי אשר יובילנו העירה על אניתו, אף כי המלחים על אניתו היו ערביים. וכאשר ישבנו במקומנו ונחל לעבור בין הסלעים הנוראים השוככים במים, החלו הערביים לשיר איזה פסוקים מהקוראן בקול גדול ויתפללו לאל כי יעבירנו בשלום. ראש המלחים החל לשיר את המלה הראשונה מכל פסוק והנשארים ענו אחריו, ובכן באנו בשלום עד החף, ושם משכנו בידינו להעלותנו על היבשה ושלמנו שני פראק להמלחים מישכרתם ונסר לבית מלון אורחים אצל אחד הערביים.

שומרי הגבול מהרו לחפש במלתחותינו אם לא ימצאו בהן סחורות אסורות ואנחנו שכחנו כי הבאקשיש יענה את הכל ובכך ימצאו במלתחתי כחצי פונד טאבאק ולא אבו להשיב לי את המלתחת עם כל הפצי עד אשר אשלם להם 23 פראנק כסף ענושים, מהרתי והלכתי לסגן ציר ממשלת רוסיא היושב לא רחוק מן החף ובקשתיו כי ישלח אחד ממשרתיו לקחת את מלתחתי מידי הערביים, והוא יני מלידה הכיר בפני כי יהורי אני ולא מהר למלאות שאלתי עד אשר התלתי לריב אתו והשמעתיו כי אביא משפטי לפני הגענעראלקאנזול בירושלים, אחרי אשר עליו החובה להיות סתרה על ילדי רוסיא, ובכך נאלץ לשלוח את אחד ממשרתיו (קאוואס) ואז השיבו לי את מלתחתי ולא נתתי להם כסף ענושים אף גרה אחת.

המהומה והמבוכה והקולות המשונים מהמון הערביים והאורחים פזרו את כל המון עשתונותי לרוח ויחריבו את כל היכלי הענג אשר בניתי ברוח דמיוני טרם דרכו כפות רגלי על אדמת אבותינו ומאד חרה לי על הרגשות היקרים אשר גזלו ממני. כרבע שעה עבר למן העת אשר באנו במלון, והנה זה באו שלשה מלחים מאלה אשר הובילונו מן האניה אל החף וביאו לנו מטבע כסף מז'ף (רופיע בריטאנית) למען נחליף אותו בטוב ובלתי מז'ף באכרם כי מירינו הוא להם; ואף כי ידענו ברור כי לא היו בכיסנו לא כסף בריטניא ולא מטבעות מז'פים, בכל זאת נאלצנו להחליף את המטבע לבל יגזלו מנוחתנו בצעקותיהם ואחרי כן נודע לנו כי הערביים עצמם עושים את המטבעות המז'פים האלה ויאלצו את האורחים להחליפם בטובים.

נחנו מעט מעמל הדרך ונלך לתור את העיר אשר לא מצאנו בה כל דבר חדש נגד כל ערי ארצות הקדם. ואחרי כן הלכנו מחוץ לעיר לראות את בית הספר לעבודת אדמה אשר יסדה חברת "כל ישראל חברים". ונתענג מאד לראות הדר השרון המעלה בעצי תפוחי זהב, ציטראנען, אתרוגים ורמונים בהמון, ומלבד יערות רבש ותאנים ועצי תמרים המפזרים במקומות שונים, נמצאה התאנה ההודית למכביר עד כי ישתלוח סביב כל הגנות במקום גדר, יען על עליה כמו מסמרות נטועים אשר ינקבו יד כל הנוגע בס. ובכך בטוחים בעלי הגנות מנגבים לבל יחדרו אל הגנים. אפס פרי העץ הזה הנו הפקר לכל עובר לקחתו חנם, כי אין מאספו למכור, תחת אשר באיטאליא ראיתי כי ישלמו בעד הפרי הזה מחיר יקר.

מאחינו בני רוסיא ופולין מצאתי פה כששים משפחות ומהספרדים כשתי מאות. רוב יהודי רוסיא מבינים ומדברים עוד בשפת רוסיא, וחרוצים במלאכתם יען לא אל הלחם הקלקל עיניהם נשואות, אחרי אשר לתושבי יפו כמו לכל יושבי ערי החף לא נפל החבל בנעימים לקחת מכסף החלוקה, בכל זאת יראו חיים נעימים יותר מיושבי ירושלים, וישבעו לחם מעמל כפיהם, עד כי ימצאו חן בעיני יותר מכל יתר אחינו היושבים בארץ הקדושה. גם מחבר בוגדים וקנאים לא שמעתי פה אחרי אשר אינם תולים ברעת

בעלי הטובות הרבנים והממונים והשופטים הנוראים על כל דרכי איש
וכחשבותיו. רוב הניכי בית הספר לחברת כל ישראל חברים הנם מבני
העיר הזאת.

מדי דברי אודות בית הספר הנזכר, ארדיב בנפשי עז להעיר און
החברה היקרה כ"ח, כי מצד אחד צדקו תלונות היראים על בית הספר הזה,
על אשר לא ישים פקיד הבית את לבו לחנך את בני הנעורים על ברכי
הדת והאמונה, וכפי אשר יספרו בני ציון, יעבירום עוד על חקי הדת בחוקת
היד; ולרגלי הדבר הזה לא יאבו היראים לשלוח את בניהם לשמוע לקח
בבית הזה, כי אמנם על ראש בית הספר לדעת כי לא בעד בני פאריו
וברלין נוסד הבית הזה, אשר עליו שמו כל ישראל עיניהם, בתקותם כי ממנו
יצאו יהודים יודעי דעת ועובדי אדמה, והחניכים האלה יהיו אחרי כן לעינים
לאחיהם אשר יאבו לעבד את האדמה בהר הקדש, וכן שמעתי מתאוננים
על הפקיד כי יקפח שכר התלמידים העובדים אדמת בית הספר. אפס כאשר
השמעתי את דברי אלה לאזני החברה הרוממה בפאריו, ענתה לי כי "שקר
הוציאו דבה על מנהל בית הספר, ככל המון השקרים אשר יפחו הקנאים
יום יום על אדמת ציון." ומכל זאת ראוי ונכון כי תפקח החברה את עיניה
ביחוד לשמור את התלמידים כי יתפללו ערב ובקר וצהרים, ולא יחללו את
יום השבת ופדומה; כי אמנם רק באופן כזה יצליח לה למשוך לב רבים מבני
הנעורים לבוא לשמוע בלמודים. כן נחוץ היה כי תשלח החברה קול קורא
להשמיע נדבות לקנות כפרת ארץ ליסד למצער קולוניא אחת, ובלי כל
ספק תמצא ידה לאסוף כסף רב לתכלית הדבר הגדול הזה, ומה גם לעת
פזאת, אשר התעורר החפץ בכל גבול ישראל לקומם הריסות ארץ אבותינו
לרגלי הרדיפות אשר ירדפנו צוררינו בארצות שונות. והיה כאשר תעשה
החברה את ההתחלה הראשונה, אז ימצאו רבים מעשירי ישראל אשר ינדבו
כסף רב ליסד קולוניות גם על הוצאותיהם (כפי אשר הבטיחו לי איזה עשירים),
ובין כה ילוו גם רבים מיושבי ציון להסתפח אל הקולוניות על חשבון עצמם,
כאשר שמעו אזני פעמים רבות מאחינו חונני עפר ציון, כי בכל לב ונפש
יאבו לעבוד את האדמה בזעת אפם, אם רק ימצאו איש אשר יעשה את
ההתחלה להראות להם הדרך ילכו והמעשה אשר יעשו. ואחרי כל אלה
נמצאות כיום משפחות לרבבות ברוסיא ורומעניען אשר בכל לב ונפש יאבו
ללכת לארץ הקדושה לקנות אדמה וליסד בתי חרשת המעשה על הוצאותיהם.
עונג אין קץ שבעה נפשנו לראות את כל מסבי העיר מעלפים בכל
עצי פרי שונים ויקרים, עד כי כל הארץ התראה לעינינו כגן עדן. ומה מאד
חפצתי כי הכראה הנפלא הזה לא יעלם מעיני עד בואי ירושלימה, אפס
לדאבון לבי נכזבה תוחלתי כאשר עזבנו את יפו לנסוע ירושלימה, כי רק
שלישה או ארבעה וויערסט (קילאמעטער) מחוץ לעיר התענגנו לנסוע דרך
הגנות הנפלאים ההם, ואחרי כן נעלמו פתאום ולא ראינו עוד מאומה זולתי

שרות בלתי זרועים, ורק זער שם ראינו ממרחק איזה עצי יער במקומות שונים, ובכל זאת מלאתי גיל בכל הדרך בנסעי בלויית אחינו התמימים על עגלה אחת, ואיש יהודי צעיר לימים, אשר גמר חק למודו בבית הספר לחברת כל ישראל חברים, נוהג בעגלה, אף כי התעצבתי אל לבי בזכרי כי עמל החברה היקרה עולה בתהו, ותחת יוגבים וכורמים ויודעי דעת, הוציאה עגלונים מבית ספרה. נסיתי דבר אתו והנה הוא יודע שפת אשכנז וצרפת. ולפי דבריו אבה בכל לב לעבוד את האדמה, אך מי יתן לו ככרת ארץ? בכל זאת רויתי עניי בראותי כי בכל תנועותיו ותהלכותיו לא ראיתי אף צל העגלונים הבורים והרשעים בפולין ורוסיה הלבנה, וכאשר הוכחתיו על אשר עזב את עבודתו בשרמות בית הספר ענני בתם לבו כי בכל עמלו שמה לא מצאה ידו להרויח יותר משבעה או שמונה רוי"כ לחדש. והשכר הזה לא יספיק לו ולבני ביתו, בעוד אשר במצב עגלון ירויח יותר. מחיר המסע על עגלה מיפו לירושלים הוא חמישה פראנק, ויותר מחמישה אנשים לא יוכל העגלון לקחת על עגלתו.

במרחק כל חצי שעה עומד בית קמון למשכן אנשי חיל, אשר העמידה הממשלה לשמור את הדרך משודדים בלילה. ועל פי החק נחוץ כי ימצאו שמה עשרה אנשים בכל בית כזה. אכן רבם ככלם ריקים, ורק זער שם ימצא איש אחד או שנים, ובכל זאת הדרך בטוח מגנבים ושודדים. ולפי הנראה השתדלו תושבי הארץ הקדושה עצמם להמעיט מספר השומרים, יען בימים הראשונים קרה לפעמים כי השומרים עצמם התנפלו על הנוסעים וינצלום. בשעה השביעית בערב עזבנו את יפו ונסע כל הלילה, הדרך היתה מלאה מהמון עוברים ושבים לרגעים, אלה רוכבים על חמורים קטנים ואלה על רבשת גמלים, ורבים הולכים רגלי בהשקט ובבטחה כבכל המקומות הבטוחים באירופא. ובשעה העשירית בלילה באנו לרמלה, והעגלון עמד להנפש בחצר בית מלון אשכנזי אשר מצאנו בו חדר גדול ונקי, וקאפע טוב כבאירופא ונהיה שמחים.

זמן לא רב נפשנו ברמלה ונשים לדרך פעמינו הלאה. הלילה היה ליל חשך, האויר היה חם ונעים מאד, הסוסים מהרו לשאת אותנו כעל כנפי רוח, עד כי נוכחתי עוד הפעם, עד כמה רחוקים מן האמת סופרי כה"ע לישראל — ולפעמים גם הרעראקטורים עצמם כביכול — בישבם לשפוט על גוי וארץ יחדו אשר ראום רק בחלום הלילה, כי מי מהם לא נסה לחות דעת כי כל אחינו בארץ הקדושה נרפים הם ולא יצלחו לכל מלאכה, ולוא באו על מקומי ברגע ההוא, כי עתה יכלתי לנקר עיניהם ולהראותם כי גם סוסי בני ציון רוח ולא בשר המה. ובכן נסענו שמחים וטובי לב עד השעה השניה אחרי חצות הלילה, עד בואנו לבאב אל וואד ונעמוד שמה להנפש.

במקום הזה תכלה ארמית המישורה, ומיפו עד הנה לא ראינו כל הר

וגבע במשך שש שעות וחצי. ומן המקום הזה והלאה יחלו רכסי הררי יהודה להשתרע. על המקום הזה עומד רק בית מלון אחד ויהודי אשכנזי יגור בו. העגלות והסוסים עמדו על אם הדרך, כי בבית המלון אין מקום מיוחד למענם, נגד המלון נמצא איזה רפת בקר וערבי זקן יגור בו, והוא הכיין קאפע שחור בעד הנוסעים העומדים פה להנפש, והק שם לו ארון המלון, כי כל נוסע מְחִיב לשתות אצלו ספל קאפע אם יאבה או ימאן. אני צמאתי מאד למים וחפצתי לשלם להערבי למען יתן לי מעט מים לשתות, אך הוא לא שעה לדברי אף כי חפצתי לתת לו חצי פראנק (עשרים קאפי), באתי לחדר ארון המלון היהודי והתאוננתי באזניו על המעשה הרע הזה והוכחתי על פניו בעד הכנסת האורחים המְצִייה הזאת אשר בה יתפארו ילידי ארצות המזרח, אך לשוא! אפס אחרי אשר השמעתי באזניו כי אודיע זאת בקהל רב, הלך ויגש לי כוס מים בפנים נזעמים. ורעי ה' בלום לא ידע מזה, כי המון הנוסעים והעגלות אשר התלכדו במקום הזה הפריעוני לספר באזניו את דבר הנבלה הזאת, והערבי לא הרפה ממני למען אשתה את משקהו, עד אשר הדפתיו בחרפה איזה פעמים. אחרי אשר עמדנו כשתי שעות במקום הזה שמנו לדרך פעמינו בשעה הרביעית, אפס יען כי ההר הראשון מהרי יהודה רם ונשא מאור, עד כי מתחתית ההר עד כרום פסגתו ישתרע בארך חמישה או ששה וויערסט, נאלצנו לעלות עליו ברגלינו. וכאשר עלינו על ראש ההר החל השחר לצאת על הארץ. ישבנו עוד הפעם על העגלה ונרד בקעות ונעלה הרים עד בואנו אל עמק נחמד ושם מצאנו שתים שלש חנויות להיהודים ונתל מים קטן שוטף דרך העמק. נפשנו שמה איזה רגעים, והעגלון נתן מספוא לסוסיו למען יחליפו כח לעלות על ההר האחרון אשר לא נופל גם הוא מן הראשון בשיא חסנו, ואנחנו לא חפצנו להכות על העגלה ונלך רגלי, יען התשוקה בערה בקרבנו מאד למהר לראות את ירושלים וסביבותיה, לא שמנו לב לחם השמש אשר להטה על ראשנו, ונלך לבטח דרכנו. מרחוק התענגנו לראות את "רמה" אשר עליו עומד בנין חומה על קבר שמואל הנביא; ועוד הרים וגבעות אשר על כל אחד מהם נמצא איזה ציון או זכר משרידי ממשלת יהודה. וכה הלכנו בלבות מלאים שמחה ותוגה והתענג על החזיונות העתיקים אשר נגלו לפנינו בכל עבר ופנה עד קרוב לפני שער העיר. שמה ישבנו על אחד הסלעים לנוח עד אשר בא העגלון ונשב על מקומנו, בקרבנו אל העיר ראינו איש יהודי יושב על אם הדרך ושכין מתחת למדיו לגזור כנף כל בגד יהודי אורח, וכן נגש אל אחת העגלות לעשות מעשהו, אך לעגלתנו לא קרב בראותו אותנו מלבשים בבגדי איירופא וידמה בלבבו כי לא נתן לו לקרוע קרע בבגדינו לאות אבל על חרבן בית מקדשנו. וברגע ההוא הזכרתי לרעי ה' בלום את אשר כתב הדר. ל. א. פראנקל במסעיו לירושלים כי האיש נגש אליו בשכיניו עד כי נבהל מפניו ויאבה לירות עליו בקני רובה. ולא יכלתי להבין אם רוח השירה

הטובה עליו נחה על הרר. בכתבו דבריו אלה, או אחינו יושבי ציון השכילו במישך חמישה ועשרים שנה, ולב להם להבין כי תחת אשר יקרעו היראים את בגדיהם יקרעו הלובשים מלבוש איירופא את לבם ההומה לשבר הבת יהודה, כאשר צונו הנביא במליצתו המלאה חן ושכל טוב. כל הדרך עד קרוב לשער יפו גוזל עיני דמעות ולא יכלתי להתאפק מבכי מהמון רגשותי אשר השתרגו עלו עלי מכל עבר ופנה רגע פעם אחת. כל חזיונות ימי ילדותי אשר חזיתי בלמדתי ספרי נביאינו המזכירים שם ירושלים לתהלה או לתהלה. הקנאה הגדולה אשר קנאתי בנוסעים אשר כתבו מסעותיהם וירושלימה על ספר ועיני ראו רק אותות מתים בקראי ספריהם, וכל החרפות והגדופים אשר הסכינה אזני לשמוע ברוב ארצות הנוצרים, כי מזורים אנחנו לשכנינו לרוחם ולדרכי היירם; אלה וכאלה התרוצצו בחבי בזכרי כי על אדמת אבותינו תדרוך כף רגלי ברגע זה, ואיש לא יעז להשמיע באזני כי גר אנכי פה. אל כל עבר ופנה אשר אפנה את שכמי הנני שומע קול מאחרי מפי איזה מחמדתי או נוצרי לאמור: פה ינוחו עצמות אחד מנביאי ישראל, שם קבר אחד ממלכי בית יהודה. פה עמד היכל ד' צבאות. רגשות כאלה מלאו כל חררי לבבי עד כי לא ידעתי נפשי אם אבכה או אשכח. וכן הגיתי ברוחי עד אשר עמדה העגלה על מקומה לא רחוק משער העיר. יען לא יתכן לבוא אל העיר פנימה בעגלה בגלל חוצותיה הצרים, ואיזה אנשים מאחינו הספרדים העונדים ומחכים על האורחים הבאים יום יום בבקר, מהרו ויתנפלו על חפצינו ומלתחותינו לשאת אותם לבית המלך של ה' אָרְנֶשְׁטֵיין (יהודי מומר) ואיש את רעהו דחקו כי כל אחד מהם התאמץ להרויח דבר מה, ובכן באנו ירושלימה בשלום.

ירושלים

ברגע הראשון לבואנו לא ישכנו לנו מעמל הדרך ונלך לראות את כל מוצאי ומובאי העיר. ואת אשר לא פללנו מראש מצאנו בה, חוצותיה מרצפים באבנים, ואיזה רחובות נקיים. גם בתי חומה יפים אשר בנו הנוצרים. ביחוד נמשכו עינינו על איזה בתים גדולים וטובים אשר נבנו בתבנית מגדל לא הרחק מבית תפלת אמאר העומד על הר בית ה', וכפי אשר נוכחתי איזה ימים אחרי כן נקרא המקום הזה "עקסי-האמא", ובו תגורנה נשים נזירות מבנות צרפת. המשכיל הנכבד ה' דובער שטיינהארט, אשר נלוה אלינו בכל אשר הלכנו לתור את העיר וסביבותיה, הלך אתנו לראות גם את המקום הזה. בבואנו אל החצר נגשה אלינו אחת הנזירות מקסה בצעיף שחור ותנהלנו לחדר יפה ונחמד, וברגע נעלמה מעינינו ותסגור הדלת אחריה. אח"כ פתחה נזירה אחרת את הדלת ותבט עלינו בפנים זועפים ועינים מזוי אימה ותמהון, וברגע סגרה גם היא את הדלת ותצא, ואנחנו נשארנו סגורים מכל צד ונהי בעינינו כאסירים בבית כלא יפה. אחרי איזה זמן באה נזירה אחרת ותנהלנו